

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА

СОЦІОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра соціології управління та соціальної роботи

Пояснювальна записка
до бакалаврської роботи
на тему
«СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ПОСТТРАЖДАЛИМИ ВІД ДОМАШНЬОГО
НАСИЛЬСТВА ЖІНКАМИ В УКРАЇНІ»

Виконала: студентка 4 курсу групи СР-45
першого (бакалаврського) рівня освіти
спеціальності 231 Соціальна робота
Слізаренкова А. В.

Керівник: Вітковська І. М., старший
викладач ЗВО кафедри соціології
управління та соціальної роботи

Рецензент: Зінюк А. В., к.соц. н.,
доцент ЗВО кафедри прикладної
соціології та соціальних комунікацій
соціологічного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО–МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ ПРОБЛЕМИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА.....	7
1.1 Поняття домашнього насильства, його види та форми.....	7
1.2 Чинники домашнього насильства.....	12
Висновки до розділу 1.....	15
РОЗДІЛ 2. СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ЖІНКАМИ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА.....	17
2.1 Стан та динаміка проявів домашнього насильства в Україні.....	17
2.2 Алгоритм соціальної роботи з жінками, які постраждали від домашнього насильства.....	21
2.3 Організації, які надають соціально-психологічну допомогу жінкам, які постраждали від домашнього насильства.....	25
Висновки до розділу 2.....	31
РОЗДІЛ 3. ЗАПОБІГАННЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	32
3.1 Елементи програми соціологічного дослідження.....	32
3.2 Особливості надання соціальних послуг жінкам, які постраждали від домашнього насильства в умовах воєнного стану (на прикладі центру соціальних служб м. Дружківка).....	34
3.3 Профілактика домашнього насильства щодо жінок	38
Висновки до розділу 3.....	42
ВИСНОВКИ.....	44
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	48
ДОДАТОК А.....	53

ВСТУП

На сьогодні тема домашнього насильства є досить актуальною і вимагає негайного вирішення. Домашнє насильство, є однією з найбільш розповсюджених форм порушення прав людини, а також серйозною соціальною проблемою. В Україні насильство над жінками більше не є табу темою, але для багатьох людей домашнє насильство все ще залишається приватною справою. Пандемія COVID-19 та війна, яка, на жаль, зараз відбувається в нашій країні значно збільшили кількість випадків домашнього насильства. У 2022 році Національна поліція України отримала 244 381 звернення щодо випадків домашнього насильства, що становить збільшення на 40% у порівнянні з попереднім роком (144 394), на 15% у порівнянні з 2020 роком (208 748) і на 41% більше, ніж у 2019 році (141 814) [48].

Насильство проти жінок включає будь-який акт насильства, зумовлений статевою ознакою, який може призвести до фізичної, статевої або психологічної травми або страждання для жінок. Воно також включає загрози таких актів, обмеження свободи або позбавлення волі, як у громадському, так і в особистому житті. Жінки, які постраждали від домашнього насильства, зазнають фізичних, психологічних та економічних труднощів. Вони потребують ефективної соціальної допомоги, щоб пережити це та повернутися до повноцінного життя.

Надання соціальної допомоги також може допомогти попередити подальше насильство. Часто жінки, які постраждали від домашнього насильства, залишають своїх насильників та шукають допомогу у соціальних службах, що може допомогти зупинити подальше насильство.

Сьогодні ця соціальна проблема активно привертає увагу громадськості та давно пройшла етап поодиноких випадків та її замовчування. Згідно з інформацією, що міститься в «Методичних рекомендаціях щодо запобігання та протидії насильству», практично 70% жінок стикаються з різними формами знущань і принижень [38]. Домашнє насильство стає основною причиною 100

тисяч днів госпіталізації, 30 тисяч звернень до відділів травматології та 40 тисяч викликів лікарів щороку [38]. Проте лише 10% постраждалих звертаються за допомогою, що призводить до щорічної смерті близько 1500 жінок внаслідок насильства з боку їхніх партнерів [38].

Дослідження таких науковців як О. Кравченко, О. Заболотної, М. Скочко, Д. Кочубей, О. Безпалько, С. Марченко, І. Зверевої, Г. Лактіонової тощо розглядають аспекти соціальної роботи з жінками, які стали жертвами насильства в сім'ї. Ці дослідження досліджують різні аспекти цієї проблеми, включаючи ефективні стратегії підтримки та допомоги для постраждалих жінок, особливості їхньої реінтеграції в суспільство та відновлення після травматичного досвіду. Дослідники також звертають увагу на роль соціальних працівників у виявленні, попередженні та реагуванні на насильство в сім'ї, а також на необхідність розвитку політик та програм, спрямованих на захист прав жінок та подолання цієї проблеми.

Вагомий внесок у розробку проблеми насильства в сім'ї та його попередження здійснили такі сучасні вітчизняні науковці як А. Блага, А. Бова, О. Бойко, О. Мартиненко, В. Брижик, А. Галай, Б. Головкін, Г. Христова, І. Грабська, Т. Журавель, Д. Заброда, О. Кочемировська, Л. Крижна, Ю. Лисюк, Н. Мілорадова, О. Лазаренко, Ю. Приколотіна, С. Тунтуєва, Х. Ярмачі, М. Ясеновська та інші вчені. Тема профілактики насильства в сім'ї частково представлена у роботах І. Трубавіної, Т. Алексєнко, В. Захарченко, А. Ноур та інших дослідників.

Дослідження проблеми підтверджують тісний зв'язок між домашнім насильством, рівноправністю та дискримінацією в українському суспільстві в цілому. Право на свободу від насильства є одним з основних прав людини, яке гарантується Загальною декларацією прав людини [18]. Насильство над жінками в їхніх домівках порушує основне право людини на безпеку.

Дослідники вказують на необхідність комплексної соціальної допомоги для жінок, які постраждали від насильства в сім'ї. Це означає, що соціальна робота повинна спрямовуватись на відновлення їх морального, психічного та

фізичного стану, а також їх соціальних функцій та адаптацію поведінки до загальноприйнятих норм і правил.

Соціальна робота з жінками, які постраждали від домашнього насильства, представляє собою комплекс державних та суспільних заходів, спрямованих на створення умов для відновлення їх соціального статусу та здатності до самостійної суспільної та сімейно-побутової діяльності. Це досягається через активну орієнтацію в суспільному середовищі, надання необхідної підтримки та ресурсів, а також розвиток навичок, які допоможуть їм повернутися до нормального життя.

Проблема насильства проти жінок в Україні є вкрай актуальною. Без подолання цього негативного явища неможливо створити сприятливі умови для особистого розвитку людей, вільного прояву їхньої волі, розбудови рівноправної демократії та забезпечення рівних прав, свобод й можливостей для жінок та чоловіків.

Об'єктом роботи є постраждалі від домашнього насильства жінки.

Предмет роботи – соціальна робота з постраждалими від домашнього насильства жінками.

Мета бакалаврської роботи – дослідити специфіку соціальної роботи з постраждалими від домашнього насильства жінками в умовах воєнного стану.

Згідно поставленої мети були сформульовані такі **завдання** бакалаврської роботи:

1. визначити теоретико-методологічні основи аналізу проблеми домашнього насильства;
2. здійснити аналіз видів та форм домашнього насильства, а також чинників, які призводять до домашнього насильства;
3. розглянути стан та динаміку проявів домашнього насильства в Україні;
4. охарактеризувати алгоритм соціальної роботи з жінками, які постраждали від домашнього насильства;

5. розкрити особливості функціонування державних та недержавних організацій, які надають соціально-психологічну допомогу жінкам, які постраждали від домашнього насильства;

6. розкрити особливості соціальної роботи з постраждалими від домашнього насильства жінками в умовах воєнного стану (на прикладі центру соціальних служб м. Дружківка).

7. розглянути профілактику та протидію домашнього насильства щодо жінок.

Методи дослідження. У роботі були використані теоретичні (аналіз наукової літератури, синтез, узагальнення, порівняння) та емпіричні (аналіз документів, проведення інтерв'ю) методи дослідження тощо.

Емпіричну базу бакалаврської роботи складають результати власного пілотажного соціологічного дослідження (інтерв'ю), проведене автором з фахівцями центру соціальних служб м. Дружківка у квітні 2023 році.

Структура та обсяг роботи. Бакалаврська робота складається зі вступу, трьох розділів, поділених на підрозділи, висновків до кожного розділу, загальних висновків, бібліографічного списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить – 52 сторінки. Список використаних джерел містить 48 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО–МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ ПРОБЛЕМИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

1.1 Поняття домашнього насильства, його види та форми

Домашнє насильство залишається однією з найгостріших соціальних проблем в Україні. Сьогодні, домашнє насильство є предметом дослідження філософії, права, психології, педагогіки, соціології, соціальної роботи та інших суспільних наук, кожна з яких розглядає це соціальне явище у власному проблемному полі та пропонує специфічні підходи, методи дослідження та способи розв'язання цієї проблеми.

Ліз Келлі вважає, що домашнє насильство – «це зброя, яка охоплює не лише фізичні та сексуальні напади, але й різні форми психологічного та економічного насильства». Домашнє насильство – це постійна система насильства та жорстокого поводження. Саме тому, що жертва живе з кривдником і відчуває до нього лояльність та навіть прихильність, вона є вразливою – це є ситуація повторної віктимізації [21, с. 88].

Ю. М. Слухаєнко визначає домашнє насильство як «постійне насильство та образи. Це ситуація, коли жертва продовжує жити разом з кривдником, попри переслідування. Домашнє насильство є продуктом сімейних особистих конфліктів» [42, с. 104].

Я. І. Кінаш визначає домашнє насильство як «навмисні погрози, фізичний напад, побиття, сексуальне насильство чи інші протиправні дії, вчинені одним партнером щодо іншого» [22, с. 170].

У Великому тлумачному словнику української мови розкривається змістовне наповнення категорій «домашнє» та «насильство». Перше поняття тлумачиться як «те, що виконується вдома», а друге, відповідно, як «застосування

фізичної сили до кого-небудь; примусовий вплив на когось, щось застосування; сили для досягнення чого-небудь» [3, с. 316, с. 735].

Відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» домашнє насильство – це діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [34].

Відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», існує **чотири види** домашнього насильства: *фізичне, психологічне, сексуальне та економічне*. Вони можуть мати місце як окремо, так і у сукупності.

Фізичне насильство – умисне нанесення побоїв, тілесних ушкоджень, які можуть призвести до каліцтва, порушення фізичного чи психічного здоров'я, нанесення шкоди честі чи гідності, а в окремих випадках – до смерті потерпілого. Саме фізичне насильство є одним із найпоширеніших видів домашнього насильства [34].

До **ознак** фізичного насильства відносять:

1. Застосовування фізичної сили з метою заподіяння шкоди здоров'ю (наприклад, бити кулаками, ногами, використовувати різні предмети, намагатися задушити, втопити тощо).
2. Напад із застосуванням будь-якої зброї (вогнепальної/холодної).
3. Додавання отруйних або одурманюючих речовин у їжу чи напої без відома жертви.
4. Вживання шкідливих речовин (алкоголю, наркотиків) шляхом обману або примусу.
5. Інше фізичне насильство в сім'ї [10; 27].

Фізичне насильство – це лише верхівка айсберга. Мільйони жінок, навіть якщо їх ніколи не б'ють, щоднячують потворні слова та образи у свою адресу та зазнають інших форм психологічного стресу. Шрами від психологічного приниження можуть бути такими ж глибокими та довготривалими, як і від побоїв, але вони менш помітні. Навіть серед жінок, які зазнали фізичного насильства, половина вважає психологічне насильство гіршим.

Психологічне насильство (або емоційне) – це використання почуття переваги для приниження та знецінення інших членів сім'ї. Насильство – це також свідоме ігнорування потреб та почуттів члена сім'ї, який залежить від нього та потребує догляду. Це можуть бути діти та люди похилого віку [34].

Ознаки психологічного (емоційного) насильства:

1. Регулярні приниження без свідків (постійна агресивна критика, маніпуляції та контроль над життям жертви).
2. Обмеження або перешкоджання спілкуванню, заборона виходити з дому, ізоляція.
3. Покарання або погрози, погрози життю або здоров'ю, заборона висловлювати свої погляди, вільно пересуватися поза домом, спілкуватися з близькими.
4. Ігнорування іншої людини, припинення спілкування з нею.
5. Неповага до інших, повне домінування у всіх сферах життя.
6. Погрози або вимагання припинити надання необхідного догляду чи допомоги.
7. Обзивання нецензурними словами.
8. Зняття людиною із себе відповідальності за негативний вплив на психологічний стан жертви [10; 37].

Психологічне насильство характеризується своєю циклічністю, на відміну від звичайних бійок і конфліктів. Існують різні стадії конфлікту. Перша стадія – це стадія підвищеної інтенсивності, за якою слідує абсолютне насильство, а потім стадія перемир'я, яка зрештою знову переходить у стадію підвищеної

інтенсивності. Під час примирення кривдник може щиро каятися, але якщо це повторюється систематично, це вже стає маніпуляцією іншого роду.

Явище психологічного насильства робить видимими багато інших проблем. Наприклад, загальна психологічна неадекватність, відсутність відчуття власних «кордонів» і неповага до «кордонів» інших (партнера, дітей, родичів).

Іншим ключовим питанням є гендерна природа насильства. Жінки та чоловіки по-різному переживають психологічне насильство, як за способом переживання, так і за способом прояву, залежно від нормативних гендерних ролей. Кривдником може бути будь-хто, незалежно від статі. Однак жінки страждають від психологічного насильства більше, ніж чоловіки. При цьому психологічне насильство вони застосовують частіше, ніж чоловіки.

Сексуальне насильство – це будь-які дії сексуального характеру без добровільної згоди. Йдеться не лише про статевий акт, а й про сексуальні домагання без проникнення в тіло [34].

Ознаки сексуального насильства:

1. Примушування особи до статевого акту або певних видів сексуальних стосунків проти її волі (у тому числі із застосуванням фізичної сили, обману, погроз або постановки особи в таке становище, коли вона не може відповідати за свої дії).
2. Примушування особи до статевого акту, який може призвести до небажаної вагітності (примушування до знищення небажаної дитини).
3. Вступ у статеві стосунки проти волі особи та нанесення їй тілесних ушкоджень.
4. Насильницькі пестощі, які не передбачають проникнення у тіло жертви.
5. Примушування до перегляду порнографії, мастурбації чи сексуальних дій.
6. Підбурювання особи до вчинення дій сексуального характеру [10; 37].

Ігнорування цього злочину безпосередньо впливає на здоров'я жінок і може призвести до статевих захворювань та небажаної вагітності. Під час війни сексуальне насильство стає все більш поширеним явищем. Тому національне законодавство передбачає особливу відповідальність за насильство, вчинене у воєнний час. З точки зору кримінального права, вчинення злочину в умовах воєнного стану вважається обставиною, яка обтяжує.

Тому, якщо особа вчиняє сексуальне або інші види насильства в умовах воєнного стану, суд може призначити максимальне покарання в межах санкції відповідної статті.

Економічне насильство – це позбавлення людини житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів, використання фінансової переваги [34].

Ознаки економічного насильства включають:

1. Заборона або обмеження здатності особи працювати, навчатися або здійснювати діяльність, пов'язану з кар'єрою.
2. Примушування члена сім'ї звітувати про всі витрачені кошти, якщо вони не пов'язані з його скрутним становищем.
3. Бути позбавленими можливості задовольняти базові потреби (наприклад, їжа, одяг, ліки).
4. Примушування жертви займатися проституцією, жебрацтвом, крадіжками тощо.
5. Позбавлення жертви грошей, речей або документів.
6. Примусова передача права власності на рухоме чи нерухоме майно жертви [10; 37].

Цей вид насильства може порушувати такі права і свободи, як невідчужні права сім'ї, право займатися підприємницькою діяльністю, не забороненою законом, право на працю та право на приватну власність.

Економічне насильство може включати створення ситуації, коли член сім'ї змушений систематично просити гроші на утримання сім'ї або на власні потреби за наявності в сім'ї грошей, залучення неповнолітніх до жебракування, пошкодження або знищення майна інших членів сім'ї, примушування їх до

заняття проституцією. За найбільш небезпечні форми економічного насильства в сім'ї передбачена кримінальна відповідальність. Це може проявлятися, наприклад, у примусі або залученні інших до проституції.

1.2 Чинники домашнього насильства

Визначення домашнього насильства – сукупності явищ, процесів, подій та симптомів, пов'язаних з домашнім насильством і таких, що його спричиняють – є дуже важливим, але водночас досить складним. Ця важливість визначається тим, що, визначивши основні причини домашнього насильства, можна розробити ефективні заходи для запобігання та протидії насильству. Однак через специфіку детермінант соціального середовища проблема домашнього насильства досі не знайшла єднального рішення.

Домашнє насильство в Україні зумовлене соціальними, економічними, політичними, правовими, культурними, психологічними, організаційно-управлінськими та іншими чинниками.

Встановлено, що економічне становище держави має значний вплив на спосіб життя людей, поведінку та правосвідомість. В умовах економічної кризи більшість населення ставить на перше місце задоволення базових потреб, і в таких ситуаціях нівелюються культурні та духовні цінності, нормальна комунікація між сім'ями. Збройний конфлікт на сході України, що розпочався у 2014 році, також негативно вплинув на рівень домашнього насильства. Ці події спричинили різні внутрішні проблеми для ВПО, найбільша кількість яких зареєстрована у Дніпропетровській, Харківській, Запорізькій та Херсонській областях. Однак це цивільне населення не є однорідним, оскільки значна частина ВПО добре інтегрована в соціальне середовище в інших регіонах.

Було зазначено, що на визначення домашнього насильства значною мірою впливають бідність і соціальна нерівність українського населення. Найбільш

очевидними проявами соціальної нерівності є нерівність у доходах (заробітна плата, пенсії тощо), що призводить до нерівного доступу до медичних послуг, якісної освіти, комфортного житла), ресурсах (матеріально-економічних, земельних тощо) та природних правах, зокрема реалізації права на здоров'я та безпеку.

Зазначається, що сучасний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій в Україні створив симбіоз між індивідами та ЗМІ, який не лише впливає на індивідів як споживачів товарів і послуг, а й формує певні поведінкові настанови для окремих реципієнтів. Одним із негативних наслідків діяльності ЗМІ є систематичне висвітлення сцен антигромадської поведінки, особливо домашнього насильства. При вчиненні домашнього насильства кривдниками, як і в багатьох інших видах злочинів, однією з суб'єктивних причин є алкогольне сп'яніння.

Враховуючи виявлені причини та обставини, можна створити типовий портрет життя правопорушника. Тобто людина не отримала належної освіти в юності. Після цього він не знайшов роботу, яка б відповідала його потребам. До 30 років людина має низький рівень внутрішнього контролю, стає незадоволеною собою і тривожиться за своє майбутнє. Як наслідок, їхня потреба самоствердитися призводить до домашнього насильства над слабшими за них близькими родичами [33].

А. В. Запорожцев, А. В. Лабунь, Д. Г. Заброта, І. В. Басиста, І. В. Дроздова, В. О. Брижик та О. М. Мусієнко наголошують на таких **чинниках**, які призводять до прояву домашнього насильства:

- **соціальні** (напруга, конфлікти, насильство в суспільстві, пропаганда насильства як моделі поведінки в ЗМІ);
- **економічні** (матеріальна нестача, відсутність гідних умов життя, відсутність умов праці, отримання прибутку, економічна залежність, безробіття);
- **психологічні** (стереотипи поведінки);

- **педагогічні** (відсутність культури поведінки – правової, етичної, естетичної, економічної, трудової);
- **соціально-педагогічні** (відсутність усвідомлених батьківсько-дитинних стосунків, сімейних цінностей у суспільстві, позитивної моделі сімейного життя, заснованої на гендерній рівності, розвитку сім'ї на основі прав дитини);
- **правові** (ставлення до насильства як до проблеми в сім'ї, а не як до негативного соціального явища стосовно сім'ї як власності через недостатню обізнаність із законом);
- **політичні** (відповідність гендерним стереотипам, недостатня пріоритетність проблем сім'ї та гендерної рівності, стосунків батьків і дітей, чоловіків, відсутність інтересу до сім'ї в цілому);
- **соціально-медичні** (відсутність у населення репродуктивної культури, відповідального виховання, алкоголізм, наркоманія, агресивність тощо);
- **фізіологічні та медичні** (гормональний фон, обмін речовин, порушення швидкості реакції, вживання стимуляторів, захворювання нервової системи та ін.) [29, с. 25, 89, с. 225].

Ці ж причини домашнього насильства визначені Міністерством освіти і науки України, Міністерством молоді та спорту України в методичних рекомендаціях «Запобігання та протидія насильству», додатку до листа Міносвіти. та українознавства від 18 травня 2018 р. № 1/11-5480 [27].

Однією з основних умов виникнення домашнього насильства, особливо щодо жінок, є гендерні стереотипи, традиційне уявлення про гендерні ролі. Відповідно до цих стереотипів, головна мета жінки – стати матір'ю, домогосподаркою, а чоловіка – матеріально підтримувати сім'ю. Зрозуміло, що така ідея несумісна з сучасними умовами життя. Чоловіки, які вчиняють насильство, схильні підкреслювати перевагу чоловіків як годувальників сім'ї, тому вимагають особливої поваги з боку оточуючих. Крім того, його гордість

підживлюється думкою, що він заслуговує на повагу просто тому, що він чоловік. Ці риси поєднуються в «комплекс мачо». Такі чоловіки швидко накидаються, коли ставлять під сумнів їх особливе місце в сім'ї або репутацію «крутого хлопця». Жінки, які постраждали від домашнього насильства, часто відчують себе під впливом гендерних стереотипів й відчують провину за те, що насильство вчинено проти них [29, с. 23-24]. Серед визначальних факторів виникнення домашнього насильства.

Ю. О. Павленко вказує на такі причини прояву насильства в українських родинах:

- **психологічні** (психічні розлади, агресивність, власний негативний досвід дитинства, низька самооцінка осіб);
- **соціальні** (стереотипи сімейних ролей і батьківських уявлень, високий рівень алкоголізму серед населення, поширеність наркоманії);
- **економічні** (зниження рівня життя більшості населення, безробіття, соціально-побутова незахищеність) [31, с. 33].

Аналогічні причини прояву домашнього насильства виділяють А. М. Волощук, Х. П. Ярмачі, О. В. Ковальова [6, с. 14].

Однією з причин домашнього насильства О. Павленко вважає житлову проблему. Тому через відсутність житла багато жінок не змогли змінити обставини, зазнавали постійного насильства й були змушені жити в одній квартирі з кривдником навіть після розлучення [31, с. 49].

Висновки до розділу 1

В першому розділі бакалаврської роботи, на основі аналізу наукової літератури, поняття «домашнє насильство» розуміється як будь-яке умисне діяння (дія чи бездіяльність) із застосуванням насильства певного виду (видів) щодо членів сім'ї, родичів, колишнього чи теперішнього подружжя незалежно

від факту спільного проживання, до осіб, що спільно проживають (проживали) та є (були) пов'язані спільним побутом з кривдником.

На основі аналізу наукових публікацій, чинного законодавства України в роботі проаналізовано чотири види домашнього насильства (фізичне, психологічне, сексуальне та економічне) та визначені їх специфічні ознаки.

Основними чинниками, які призводять до прояву домашнього насильства є: соціальні, економічні, психологічні, педагогічні, соціально-педагогічні, правові, політичні, соціально-медичні, фізіологічні, медичні та інші.

Вагомими причинами вчинення домашнього насильства є бідність, безробіття, алкоголізм, соціальна нерівність, пропаганда в ЗМІ антисоціальної поведінки, в тому числі насильства в сім'ї, ігromанія та паразитичний спосіб життя на шкоду близьким.

РОЗДІЛ 2. СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ЖІНКАМИ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

2.1 Стан та динаміка проявів домашнього насильства в Україні

Тема домашнього насильства довгий час була табу в Україні, але зараз вона нарешті стає суспільно обговорюваною завдяки законодавчим змінам, інформаційним кампаніям та зусиллям правоохоронних органів.

На жаль, карантинні обмеження та самоізоляція під час пандемії COVID-19, а зараз ще й запровадження воєнного стану у зв'язку зі збройною агресією РФ проти України, негативно вплинули на кількість випадків домашнього насильства.

Наведемо статистику домашнього насильства. Наприклад, у 2020 році до поліції надійшло близько 209 000 викликів про домашнє насильство, або 570 викликів на день, що на 47% більше, ніж у 2019 році. З них 3 400 повідомлень надійшло від дітей і понад 182 000 – від жінок; в середньому у 2020 році кожні три години одна людина зазнавала домашнього насильства [5]. У 2021 році вже зареєстровано понад 48 тисяч випадків насильства в родині. Проте, експерти підкреслюють, що офіційні статистичні дані не відображають повну картину, оскільки більшість випадків залишаються неповідомленими [5].

У 2021 році до поліції звернулося на 56% більше громадян із заявами про домашнє насильство, ніж у 2020 році. На 10% зросла кількість складених адміністративних протоколів, на 19% – ухвал про невідкладне затримання кривдників, на 11% – постановки кривдників на облік [45].

За інформацією Національної соціальної служби України, у першому півріччі 2022 року було зафіксовано 95 394 випадки домашнього насильства. Водночас 145 осіб були направлені на програми для кривдників, а 18 закінчили такі програми. Ці цифри є досить показовими, оскільки 67 401 особу було

zareєстровано жертвами домашнього насильства, і було видано 13 280 термінових заборонних приписів. Враховуючи невелику кількість людей, які пройшли програми для правопорушників, слід очікувати, що випадки домашнього будуть повторюватися.

На Національну гарячу лінію за 2022 рік надійшло 38 472 дзвінків з приводу домашнього насилля, торгівлі людьми та гендерної дискримінації. Понад 90% з них стосувалися випадків домашнього насилля. Дуже часто різні види насилля поєднуються між собою у так зване комплексне насильство [12].

Коли постраждалі телефонували на національну «гарячу лінію», більшість з них скаржилися на психологічне насильство. Це становило 53% усіх дзвінків. Про фізичне насильство повідомили 28%, економічне – 17% і сексуальне – 2%.

«Випадки домашнього насильства стають все більш серйозними. Якщо у випадку фізичного насильства раніше це були штовхання, то зараз частіше б'ють і наносять удари. І навіть у сім'ях, які не стикалися з таким насильством до війни, ми бачимо більше таких випадків» – відзначає віцепрезидентка Ла Страда–Україна [39].

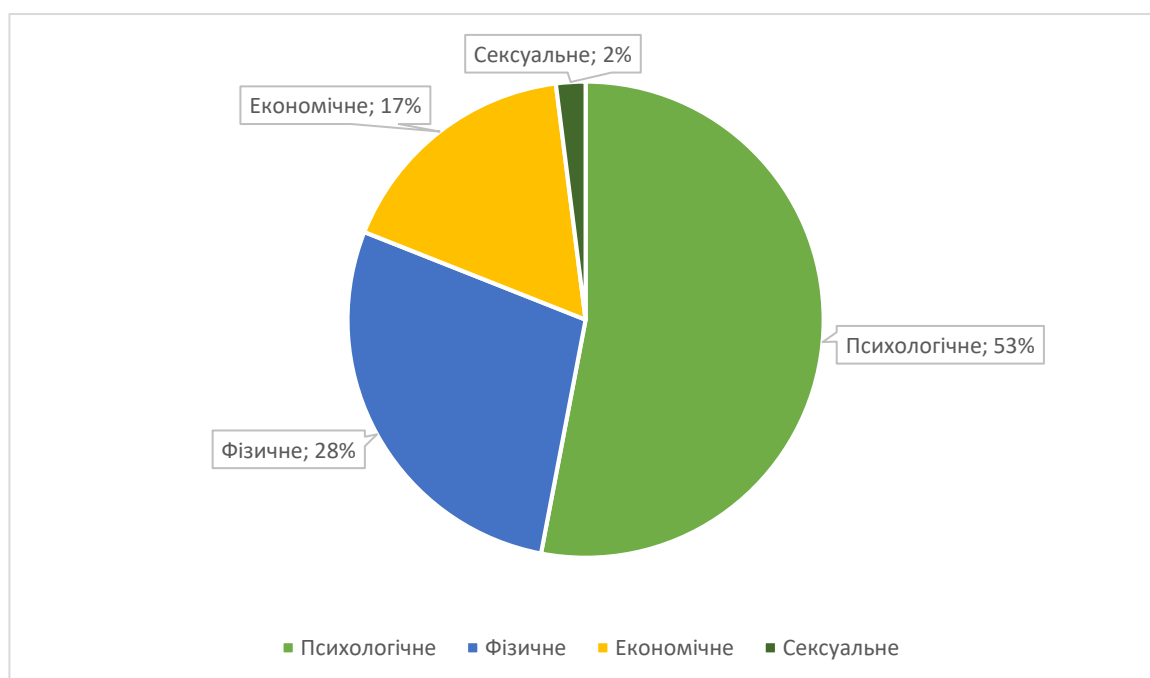

Рисунок 2.1. Статистика видів домашнього насильства у 2022 році [39].

За офіційними даними Національної поліції України, у 2022 році надійшло 244 381 звернення з приводу фактів домашнього насильства, що є на 40% більше, ніж у попередньому 2021 році (144 394) та на 15% більше, ніж у 2020 році (208 748) і на 41% більше, ніж у 2019 році (141 814) [48].

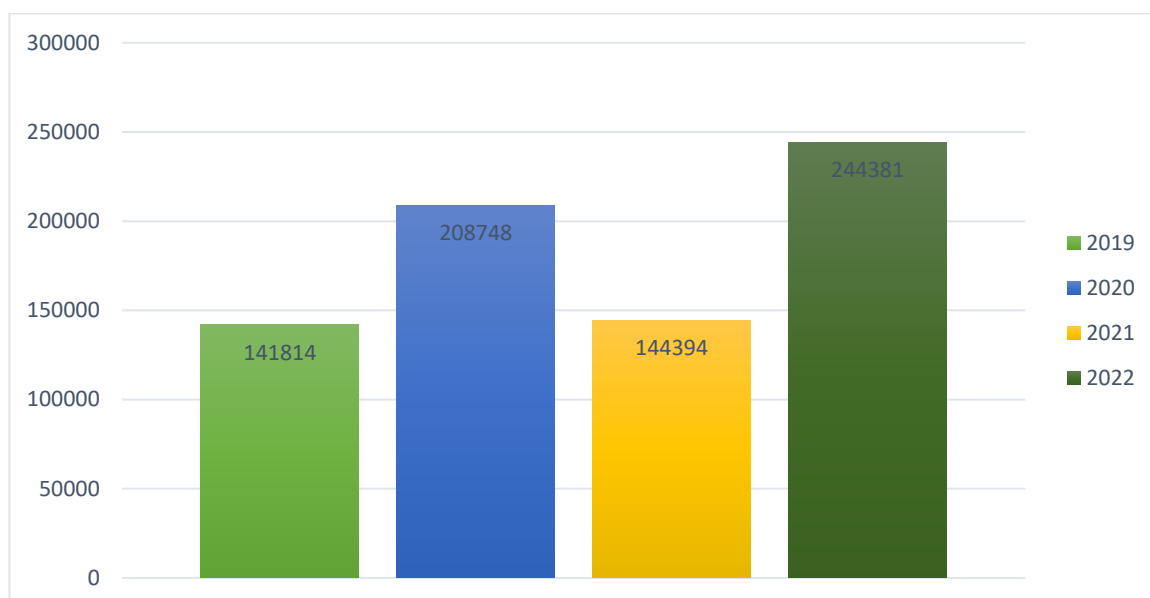

Рисунок 2.2. Кількість звернень до поліції щодо домашнього насильства протягом 2019 – 2022 рр. [48].

За статичними відомостями Національної поліції України у 2022 році надійшло 52 189 звернень від постраждалих жінок. Це становить лише 22% від загальної кількості 244 381. У 2022 році більше скарг на домашнє насильство до поліції надійшло від представників постраждалих осіб, але в попередні роки більшість скарг надходила від постраждалих жінок. Наприклад, у 2020 році 87% заяв було подано жінками, а у 2019 році 80% [5].

За даними Національної поліції України, у першому півріччі 2022 року кількість звернень до поліції щодо домашнього насильства зменшилася на 27,5% порівняно з аналогічним періодом 2021 року [5].

Зважаючи на війну на сході України, відомості про стан домашнього насильства в країні є досить обмеженими, але випадки насильства в родинх все ще реєструються. За I півріччя 2022 року суди розглянули на 38% більше справ

про домашнє насильство у Львівській області, яка не зазнала безпосереднього впливу збройного конфлікту, порівняно з іншими регіонами. У Києві також зареєстровано на 27% більше подібних справ [4].

Враховуючи те, що війна є складовою реальності України, під час якої насильство виявляється в різних формах, необхідно зазначити, що відбувається насильство як на лінії фронту, так і в домашніх умовах. Під час війни люди втрачають здатність діяти мирно і зростає вплив тих, хто має фізичну перевагу, яку вони використовують для вирішення конфліктів. Також варто зазначити, що ситуація з безпекою в домогосподарствах під час війни різна в різних регіонах. Випадки домашнього насильства реєструються частіше в західних областях України, які не зазнали безпосереднього впливу збройного конфлікту.

Попри збільшення кількості розглянутих справ про домашнє насильство, загалом статистика за I півріччя 2022 року щодо проявів цього явища в Україні є досить суперечливою і неоднозначною.

Таким чином, можемо підсумувати, що в Україні зростає кількість випадків домашнього насильства. Динаміка проявів домашнього насильства в Україні вказує на те, що проблема не зменшується, а навпаки, зростає. За останні кілька років було прийнято кілька законів та програм з метою боротьби з цією проблемою. Багато жертв домашнього насильства не мають можливості отримати допомогу або захист від свого насильницького партнера через соціальну ізоляцію та страх.

20 червня 2022 року Верховна Рада ратифікувала Стамбульську конвенцію про запобігання насильства та боротьбу із цим явищем, а 21 червня 2022 року президент України Володимир Зеленський підписав закон про ратифікацію Стамбульської конвенції. Відповідно до неї, Київська міська рада підтримує програму «Запобігання та протидія домашньому насильству та/або насильству за ознакою статі на період 2022-2024 років» [36].

Загалом, можна сказати, що стан домашнього насильства в Україні є серйозною проблемою, яка потребує подальшої уваги та дій з боку держави та громадськості.

2.2 Алгоритм соціальної роботи з жінками, які постраждали від домашнього насильства

Соціальна робота соціального працівника з жінками, які постраждали від домашнього насильства має певні підходи щодо застосування ефективних стратегій допомоги. Надання соціальних послуг жінкам, які постраждали від домашнього насильства повинно ґрунтуватися на таких етапах:

1. *Встановлення контакту.* Соціальний працівник має встановити контакт з жінкою, яка постраждала від домашнього насильства та показати їй, що її ситуація є серйозною та що вона може отримати допомогу. Важливо підтримувати контакт з жінкою протягом усього процесу.

2. *Оцінка ризику.* Соціальний працівник має провести оцінку ризику для жінки, що постраждала від насильства. Він повинен дізнатися про те, чи відчуває вона загрозу своєму життю та який рівень насильства їй загрожує.

3. *Розробка безпечного плану.* Після оцінки ризику соціальний працівник повинен разом з жінкою розробити безпечний план дій, який включає такі елементи, як ухилення від насильника, пошук житла, знайомство з правами жертви насильства та звернення до поліції.

4. *Надання інформації.* Соціальний працівник має надати жінці інформацію про доступні ресурси, такі як установи, які надають житло, психологічну та юридичну допомогу, грошову допомогу, що надається державою та неурядовими організаціями, інші джерела підтримки.

5. *Підтримка та допомога.* Соціальний працівник повинен надавати жінці підтримку та допомогу протягом усього процесу. Це може включати постійний контакт з жінкою, допомогу в розв'язанні практичних проблем, які виникають під час переїзду та переходу до нового житла, підтримку у зверненні до суду та поліції, а також допомогу у забезпеченні доступу до необхідних ресурсів, таких як медична допомога, психологічна терапія та інше.

6. Подальше планування. Після того, як жінка, що постраждала від насильства отримає підтримку та допомогу, соціальний працівник має допомогти їй запланувати майбутнє, зокрема вирішити питання стосовно освіти та роботи, а також допомогти їй створити план дій на випадок повторення насильства [28; 41].

Враховуючи всі ці етапи, соціальна робота з жінками, які постраждали від домашнього насильства, може бути дуже ефективною в запобіганні та боротьбі з цією проблемою. Вона має бути індивідуальною, орієнтованою на потреби конкретної жінки.

Також важливо розуміти, що соціальна робота з жінками, що постраждали від домашнього насильства, повинна бути неперервною. Це означає, що соціальний працівник має продовжувати працювати з жінкою, навіть після закінчення програми підтримки, щоб переконатися, що вона живе у безпеці та не зазнає будь-яких проявів насильства.

Розглянемо ключові етапи алгоритму соціальної роботи з жінками, які постраждали від домашнього насильства, які можуть включати наступні кроки:

1. Виявлення і збір інформації про жінку, яка постраждала від насильства. Цей етап може включати проведення інтерв'ю з жінкою, щоб з'ясувати її потреби та ризики, збір інформації про насильника та конфліктну ситуацію.

2. Оцінка потреб і ризиків жінки. Цей етап полягає в оцінці можливих загроз життю та безпеці жінки, її дітей та інших осіб, що перебувають під впливом насильства.

3. Розробка плану дій. Після оцінки потреб та ризиків жінки, соціальний працівник спільно з жінкою розробляє план дій, який може включати низку заходів, наприклад, забезпечення житла, отримання медичної допомоги, психологічну підтримку та інше.

4. Надання необхідної допомоги. Соціальний працівник надає жінці необхідну допомогу згідно з розробленим планом, щоб допомогти їй відновити контроль над своїм життям та забезпечити безпеку для себе та своїх дітей.

5. **Забезпечення довгострокової підтримки.** Соціальний працівник забезпечує жінці довгострокову підтримку та допомогу, включаючи підтримку при вирішенні юридичних питань, отриманні соціальних послуг тощо [25].

Соціальна робота з жінками, які постраждали від домашнього насильства стає важливим напрямком соціальної політики в кожній демократичній, правовій та соціальній державі. Соціальна робота з постраждалими є конкретно-історичним явищем, що залежить від конкретного змісту моральної парадигми суспільства, в якому вона виникає: соціальна робота з жінками, які постраждали від домашнього насильства, спрямована на формування особистісних якостей, важливих для нормальної життєдіяльності, добробуту та позитивної життєвої позиції жінки в сім'ї. Вона допомагає подолати наслідки домашнього насильства, а також інтегрує жінок у суспільне життя.

Шість ключових принципів, які мають стати основою для організації ефективної соціальної роботи з жінками, які постраждали від домашнього насильства:

1. **Принцип неупередженості.** Фахівці з соціальної роботи повинні зберігати певну процесуальну байдужість до конкретного випадку: соціальні працівники не повинні емоційно сприймати історію жертви насильства, не повинні оцінювати чи критикувати її поведінку.

2. **Принципи взаємної довіри та поваги** соціального працівника до клієнта, увага до життєвої історії клієнта, його проблем та труднощів.

3. **Принцип комплексного аналізу проблеми** домашнього насильства над жінками, який є основою системного аналізу деструктивного явища суспільного життя, що вимагає від соціального працівника аналізувати конкретну ситуацію всебічно, звертаючи увагу на фабулу насильства, факти та контекст випадку.

4. **Принцип безпеки клієнта** означає, що соціальні працівники повинні забезпечувати безпеку для жінок, які постраждали від домашнього насильства, забезпечуючи їх фізичну та емоційну безпеку. Соціальні працівники повинні

розуміти, що жінки, які стали жертвами насильства, можуть бути у небезпеці й повинні діяти швидко та ефективно, щоб забезпечити їхню безпеку.

5. *Принцип освітньої діяльності.* Соціальна робота з жінками, які постраждали від домашнього насильства, має відбуватися в рамках освітньої діяльності на різних рівнях – від середньої школи до вищих навчальних закладів.

6. *Принцип самостійного прийняття рішень клієнткою.* Жінки, які постраждали від домашнього насильства, повинні самі визначати глибину «занурення» соціального працівника в їхні проблеми та встановлювати межі втручання в їхні сімейні життєві конфлікти [43].

Серед сучасних напрямів, методів та механізмів оптимізації соціальної роботи з жінками, які постраждали від домашнього насильства, вітчизняні дослідники виокремлюють кілька важливих і перспективних. Серед них:

1. Розробка законодавчої та нормативно-правової бази, що відповідає сучасним правовим питанням та відповідає основним міжнародним документам ООН та Ради Європи.

2. Професійна орієнтація та працевлаштування жінок, які пережили домашнє насильство.

3. Створення спеціальних установ і закладів, а також впровадження форм і методів соціальної та соціально-психологічної реабілітації жінок, які постраждали від домашнього насильства.

4. Підготовка спеціальних навчально-методичних матеріалів, науково-практичних публікацій, інформаційної літератури з питань захисту прав жінок.

5. Перспективні напрямки: культурно-просвітницька діяльність населення (особливо молоді), спортивно-оздоровча діяльність організацій соціальної роботи щодо клієнтів цієї категорії, покращення економічного становища українських сімей з метою зменшення проявів домашнього насильства щодо жінок.

6. Проведення міждисциплінарних наукових досліджень з проблеми насильства над жінками у сімейному житті.

7. Організація коучингу, семінарів, вебінарів, курсів та тренінгів з питань захисту прав жінок, які постраждали від домашнього насильства [44].

Розглядаючи проблеми жінок, які постраждали від домашнього насильства, необхідно сказати, що рівень соціальної роботи з цією категорією населення України все ще недостатній для розв'язання всіх проблем, пов'язаних з життєдіяльністю цієї соціальної групи в українському суспільстві. Саме тому соціальна робота з цією категорією повинна проводитися комплексно, цілеспрямовано і системно.

2.3 Організації, які надають соціально-психологічну допомогу жінкам, які постраждали від домашнього насильства

В Україні функціонують державні, громадські та благодійні організації, які надають соціально-психологічну допомогу жінкам, які стали жертвами домашнього насильства. Наприклад, **місцеві центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги, які на сьогоднішній день діють не у всіх областях України.** Безоплатна вторинна правова допомога – це правова допомога, що гарантується державою та надається повністю або частково коштом державного бюджету, місцевих бюджетів та інших джерел фінансування. Вона спрямована на забезпечення рівного доступу громадян до правосуддя і включає в себе надання правових послуг у вигляді захисту, здійснення представництва інтересів осіб, що мають право на допомогу, в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування та перед іншими особами, а також складення документів процесуального характеру.

Денні центри соціально-психологічної допомоги. Денні центри – це місця, де жертви насильства можуть отримати допомогу протягом дня, тут і зараз. Завданнями денних центрів є надання комплексної соціальної, психологічної та первинної правової допомоги потерпілим; організація та підтримка груп

самодопомоги, семінарів і тренінгів; проведення соціально-психологічної роботи; інформування громади про права потерпілих та соціальні послуги, що надаються денним центром.

Центри соціальних служб. У центрі соціальних служб ви зможете отримати необхідні юридичні, психологічні, соціальні послуги та консультації. Якщо через загрозу насильства вам немає де жити, то можуть допомогти вирішити питання з місцем перебування (наприклад, Харківський міський центр соціальних служб «Довіра»).

Мобільні бригади соціально-психологічної допомоги. Мобільні бригади соціально-психологічної допомоги є спеціалізованими службами, які надають підтримку особам, що постраждали від домашнього насильства та/або насильства заснованого на статевій ознаці. У складі мобільних бригад працюють психологи, які надають допомогу постраждалим від домашнього та гендерно обумовленого насильства, допомагають вирішити складні життєві ситуації, встановити здорові взаємини з близькими, а також надають консультації дітям та підліткам. Мобільні бригади зазвичай надають соціальні послуги через фахові консультації по телефону або виїжджають до місця перебування постраждалих осіб. Ці мобільні бригади соціально-психологічної допомоги на сході України здійснюють свою діяльність завдяки підтримці ЮНІСЕФ і фінансуванню уряду США.

ГО «Ла Страда-Україна» – це неприбуткова організація, яка надає підтримку жінкам, які стали жертвами насильства, в тому числі психологічну підтримку, юридичну допомогу та реабілітаційну підтримку. 38,5 тисяч отриманих дзвінків з усієї України, з яких 89% – про випадки домашнього насильства. Такими є протягом майже року підсумки роботи Гарячої лінії з попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та гендерної дискримінації. Лінія працює на базі громадської організації «Ла Страда-Україна» [1]. Організація працює з питаннями захисту прав жінок та дітей від насильства та експлуатації. Вона надає різноманітні послуги, такі як консультації та підтримка для жертв насильства та торгівлі людьми, правова допомога,

психологічна та медична підтримка, а також можливість тимчасового проживання в безпечному місці [24].

Неурядові організації, які працюють у галузі запобігання та протидії домашнього насильства. Фонд ООН у галузі народонаселення, благодійна організація «Молодіжний благодійний фонд «Ініціатива», Харківське відділення Всеукраїнського благодійного фонду допомоги жертвам насилля, благодійна організація «Світло Надії». Також існують кризові центри та шелтери для жертв домашнього насилля (наприклад Київ, Полтава та інші).

ГО «Жіноча правозахисна група». Ця організація зосереджена на захисті прав жінок, які постраждали від насильства та насильства в сім'ї, і надає юридичну допомогу, консультації та іншу підтримку. Основною метою організації є підвищення свідомості громадськості щодо проблем, пов'язаних з насильством, дискримінацією та порушенням прав жінок, а також надання підтримки жінкам, які стали жертвами насильства. ГО займається розробкою та впровадженням різноманітних проектів та програм, спрямованих на підтримку жінок, які стали жертвами насильства та порушень прав. Деякі з них можуть включати: юридична допомога – організація надає безкоштовну юридичну допомогу жінкам, які постраждали від насильства. Це може включати консультації з юридичних питань, захист у суді, а також інші види підтримки. Розробка програм з попередження насильства – організація створює програми та ініціативи, спрямовані на попередження насильства в сім'ї та на робочому місці. Це може включати тренінги та освітні заходи для широкої громадськості. Підтримка жінок, які потерпіли від насильства – організація надає підтримку жінкам, які стали жертвами насильства, включаючи тимчасове проживання, консультації з психології та інші послуги [16].

ГО «Центр Жіночі перспективи» – це неприбуткова громадська організація, яка працює у сфері підтримки та захисту прав жінок. Організація була заснована з метою просування гендерної рівності, боротьби з насильством щодо жінок та покращення їхнього соціального становища.

Діяльність ГО «Центр Жіночі перспективи» може включати наступні напрямки:

- Захист прав жінок – організація пропагує та підтримує права жінок, включаючи право на рівні можливості, свободу від насильства, репродуктивні права та інші аспекти.
- Боротьба з насильством щодо жінок – центр надає підтримку жертвам насильства та здійснює роботу з профілактики цього явища. Вони можуть надавати консультативну допомогу, психологічну підтримку, правову допомогу та інші послуги для жінок, які стикаються з насильством.
- Гендерна освіта та інформування – організація проводить тренінги, семінари та освітні заходи з питань гендерної рівності, насильства щодо жінок, прав людини та інших актуальних тем. Це сприяє свідомому формуванню суспільства та підвищенню рівня обізнаності.

Також ГО «Центр Жіночі перспективи» сприяє ратифікації Конвенції Ради Європи «Про боротьбу та попередження насильства щодо жінок та домашнього насильства» [47].

Таким чином, громадські організації допомагають жінкам, які постраждали від домашнього насильства, отримати не тільки психологічну та юридичну підтримку, але й розміститися в кризовому центрі та отримати базові потреби, такі як харчування, житло та медичну допомогу. Такі ГО як «Марш Жінок» проводять тренінги та семінари, щоб допомогти жінкам збільшити свої знання та навички, щоб захистити себе від насильства у майбутньому. ГО «Дівчата» надає довготривалу психологічну та психотерапевтичну допомогу постраждалим від сексуального насильства – жінкам. Також організація допомагає з підселенням, супроводом у безпечне місце та за кордон на реабілітацію.

Крім того, український уряд також надає допомогу жінкам, які стали жертвами домашнього насильства. Наприклад, в Україні існує **«Гаряча лінія – 1547»** з протидії домашньому насильству, яка працює цілодобово та надає безкоштовну консультацію та допомогу.

Якщо ви постраждали від домашнього насильства, можна звернутися за допомогою до будь-якої з цих організацій, або ж звернутися до місцевої поліції чи лікаря, щоб отримати додаткову допомогу. Важливо пам'ятати, що допомога завжди є доступною і що є багато людей та організацій, які готові допомогти вам у важкий момент.

Також хочу зазначити про мобільний додаток, бо як показує статистика до поліції та соціальних служб звертаються не всі.

В Україні запустили перший мобільний додаток для захисту жінок та дітей від домашнього насильства – **WhiteRibbonUA**. Це свого роду персоналізована «служба безпеки» з ресурсами, необхідними для надання допомоги, і можливістю повідомити про надзвичайні ситуації у відповідні органи у разі небезпеки.

Додаток було запущено 25 листопада 2021 року, у Міжнародний день боротьби за ліквідацію насильства над жінками, в рамках інформаційно-мистецького проекту «Це не гра».

Мобільний додаток складається з трьох основних розділів, які надають різні функціональні можливості:

- 1. Розділ екстреної допомоги жертвам.** Даний розділ додатку призначений для надання невідкладної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства.
- 2. Розділ обліку фактів.** Цей розділ додатку призначений для систематичного обліку випадків домашнього насильства.
- 3. Розділ надання інформації для виявлення ознак домашнього насильства.** Цей розділ надає користувачам інформацію та матеріали, які допомагають розпізнати ознаки домашнього насильства.

Основна функція додатка – прямий зв'язок з Національною поліцією України. Це дозволяє жертвам домашнього насильства негайно повідомляти про небезпечні ситуації в поліцію.

Додаток також дозволяє користувачам легко шукати центри підтримки. Ви можете визначити своє місцезнаходження та місцезнаходження найближчого центру підтримки, поліцейського відділку або служби екстреної допомоги.

3 серпня 2022 в Україні запустили мобільний додаток для жертв домашнього та гендерно зумовленого насильства. Додаток розроблений таким чином, щоб бути невидимим для кривдників.

Додаток презентувала перша леді Олена Зеленська.

У додатку є тривожна кнопка, яку можна натиснути на дві секунди, щоб у разі небезпеки викликати поліцію. Ця кнопка виглядає як нейтральна іконка на екрані смартфона.

Водночас корисна інформація та контактні дані інших служб підтримки доступні лише у прихованому інтерфейсі. Коли хтось натискає кнопку виклику, поліція використовує геолокацію, щоб визначити його місцезнаходження. Це означає, що при виклику 102 не потрібно говорити голосно.

За словами О. Зеленської, назву цього додатку не наважуються оприлюднювати, щоб його не знали потенційні злочинці. Люди, які зазнають насильства, можуть отримати інформацію та завантажити додаток, зателефонувавши за номером **116 123** або надіславши приватне повідомлення на **«Розірви коло» у Facebook [40]**.

Станом на вересень 2021 року в Україні функціонували 497 спеціалізованих служб, які забезпечували допомогу постраждалим від домашнього насильства. Ці служби включали:

- 23 спеціалізовані служби первинного консультування;
- 40 притулків;
- 19 денних центрів;
- 21 кризову кімнату;
- 365 мобільних бригад.

Більшість з них розташовані у великих містах і обласних центрах.

Висновки до розділу 2

Домашнє насильство є складною соціальною проблемою, яка стосується багатьох жінок в Україні. За офіційними даними Національної поліції України, у 2022 році надійшло 244 381 звернення з приводу фактів домашнього насильства, у 2021 році (144 394), 2020 році (208 748), 2019 році (141 814). Стан та динаміка проявів домашнього насильства свідчать про те, що ця проблема залишається актуальною та потребує системних заходів для її подолання.

Алгоритм соціальної роботи з жінками, які постраждали від домашнього насильства, включає комплексну допомогу, яка охоплює виявлення, консультування, психологічну та соціальну підтримку. Основними етапами алгоритму: *є виявлення і збір інформації, оцінка потреб і ризиків жінки, розробка плану дій, надання необхідної допомоги, а також забезпечення довгострокової підтримки.* Такий алгоритм має на меті забезпечити жінкам необхідну допомогу та захист.

Організації, які надають соціально-психологічну допомогу жінкам, які постраждали від домашнього насильства, грають важливу роль у подоланні цієї проблеми. Це такі організації як: місцеві центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги, які на сьогоднішній день діють не у всіх областях України, денні центри соціально-психологічної допомоги, центри соціальних служб, мобільні бригади соціально-психологічної допомоги, ГО «Ла – Страда Україна», неурядові організації, які працюють у галузі запобігання та протидії домашнього насильства, ГО «Жіноча правозахисна група», ГО «Центр Жіночі перспективи» тощо. Такі організації здатні забезпечити жінкам ефективну підтримку та допомогу у важкій життєвій ситуації.

РОЗДІЛ 3. ЗАПОБІГАННЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

3.1 Елементи програми соціологічного дослідження

Актуальність теми дослідження. На сьогодні тема домашнього насильства є досить актуальною і вимагає негайного вирішення. Домашнє насильство, є однією з найбільш розповсюджених форм порушення прав людини, а також серйозною соціальною проблемою. Насильство щодо жінок в Україні є темою, яка вже не є табу в наших реаліях, та все ж для більшості домашнє насильство – це все ще особиста справа кожного. Пандемія COVID-19 та повномасштабне вторгнення, яке зараз відбувається в нашій країні, значно збільшили кількість випадків домашнього насильства.

Насильство проти жінок включає будь-який акт насильства, зумовлений статевою ознакою, який може призвести до фізичної, статевої або психологічної травми або страждання для жінок.

Надання соціальної допомоги також може допомогти запобігти подальшому насильству. Часто жінки, які стали жертвами домашнього насильства, залишають своїх насильників та шукають допомогу у соціальних службах, що може допомогти зупинити подальше насильство. Тому проблема, яка висвітлюється в даному дослідженні є багатоаспектною. Над її вивченням працювало багато вчених, але нині в нашій країні домашнє насильство загалом, та насилля над жінками зокрема обумовлює подальше дослідження проблеми домашнього насильства як напряму соціальної роботи.

Об’єкт дослідження – жінки, які постраждали від домашнього насильства.

Предмет – соціальна робота з жінками, які постраждали від домашнього насильства в Україні.

Мета дослідження – дослідити соціальну роботу з жінками, які постраждали від домашнього насильства в Україні в умовах воєнного стану та розробити рекомендації щодо профілактики та протидії домашнього насильства.

Для виконання поставленої мети передбачається виконання наступних завдань:

1. Визначити як воєнний стан впливає на рівень домашнього насильства, а також чинники домашнього насильства.
2. Визначити послуги, які надає центр жінкам, які постраждали від домашнього насильства.
3. Обґрунтувати труднощі, які виникають під час надання послуг.
4. Дослідити, чому жінки звертаються за повторною допомогою та звинувачують себе у скоєному над ними насильству.
5. Розглянути з якими фондами/організаціями працює центр соціальних служб.

Гіпотеза дослідження: можемо припустити, що ефективне надання соціальної допомоги постраждалим жінкам від домашнього насильства, може допомогти знизити кількість випадків насильства та забезпечити повернення жінок до повноцінного життя.

Дослідження було проведено за допомогою методу інтерв'ю.

Метод інтерв'ю – це процес спілкування між двома або більше людьми, в якому одна сторона ставить певні запитання, а інша сторона відповідає на них. Цей метод дозволяє збирати різноманітну інформацію про досліджуваний об'єкт, таку як думки, досвід, переживання тощо.

Я обрала цей метод, бо він дає можливість отримати більш детальну та глибоку інформацію в порівнянні з іншими методами дослідження, такими як анкетування або спостереження. Інтерв'ю дозволяє докладно розглянути думки та переживання досліджуваних осіб та поставити додаткові запитання для отримання детальнішої інформації. Метод інтерв'ю є ефективним засобом дослідження, що робить його перевагою перед іншими методами дослідження.

3.2 Особливості надання соціальних послуг жінкам, які постраждали від домашнього насильства в умовах воєнного стану (на прикладі центру соціальних служб м. Дружківка)

Для написання практичного розділу бакалаврської роботи було проведене інтерв'ю з психологом Дружківського центру соціальних служб.

Перед тим як перейти до особливостей надання соціальних послуг у центрі, спочатку розглянемо **відомості про організацію**.

Назва організації – центр соціальних служб.

Адреса – Донецька обл., Краматорський район, м. Дружківка, вул. Соборна, буд. 16, 84205. Під час воєнного стану змінили своє місце знаходження на вул. Машинобудівників буд. 64, 84206.

Телефони: +380990433822, +380954041468

Email: 23128524@mail.gov.ua, 28031980@gmail.com

Web-сторінка:

<https://www.facebook.com/groups/246998170549251/posts/323117436270657/> – сторінка не оновлюється на сьогоднішній день.

Директор Дружківського міського центру соціальних служб – Лоцман Вікторія Іванівна.

Дружківський міський центр соціальних служб є закладом, що проводить роботу із сім'ями, дітьми та молоддю, які належать до вразливих груп населення та/або перебувають у складних життєвих обставинах. Центр працює під час та до воєнного стану з однаковою групою клієнтів. Під час воєнного стану також працюють з внутрішньо переміщеними особами, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Інтерв'ю було проведено з працівницею центру Вікторією Вікторівною Сидоренко, яка працює практичним психологом у центр соціальних служб м. Дружківка. Вона має великий стаж з цієї професії, у центрі почала працювати перед вторгненням Росії на територію України. Серед напрямків її роботи можна

виділити: діагностику, консультацію та психокорекцію. Працює довгий час з жінками, які пережили домашнє насильство.

Під час інтерв'ю було поставлене питання **«Прокоментуйте, будь ласка, як воєнний стан впливає на рівень домашнього насильства?»**, вона надала таку відповідь: *«Що рівень значно збільшився, серед факторів, які сприяли цьому я б виділила:*

1. Це те, що люди знаходяться в одному приміщенні (підвали, квартири та постійно знаходяться вдома разом).

2. Залежність: алкогольна, наркотична та навіть ігроманія (хоча можна подумати з чим це може бути пов'язано, ось наведу приклад, молода родина (чоловік і жінка), жінка через те, що не має роботи почала грати в комп'ютерні ігри, в неї почалася та сама комп'ютерна залежність, чоловіку це не сподобалось, він почав на неї кричати, обзивати (це якраз психологічне насильство), та закінчилася ця сварка бійкою, чоловік побив жінку (сталось фізичне насильство).

3. Підвищена тривожність, стрес через це якраз і виникає другий фактор. Ці три фактори тісно пов'язані між собою. Це також все є чинниками виникнення домашнього насильства. Також до чинників можна додати:

1. Сварка через нерозуміння у сім'ї (як приклад, чоловік приніс не таку заробітну плату, яку хотіла жінка, вона починає виносити йому мізки, а він своє чергою починає казати, що ти сидиш вдома та нічого не робиш (починається перші ознаки психологічного насильства).

2. Безробіття одного члена сім'ї (наприклад, не всім чоловікам подобається, що жінка сидить вдома та не працює, починає її гнобити за це).

3. Насильство через дітей (багато є випадків, що у сім'ях чоловіки-тирани, б'ють, обзивають своїх дітей, а жінки заступаючись за них також зазнають насильства).

4. Існує насильство зі сторони синів (багато випадків, що сини б'ють своїх матерів та пригнічують).

Під час нашого з нею обговорення стало зрозуміло, що жінки (від 30 до 45 років) частіше звертаються за допомогою до центру, також багато дітей (підлітки 10-14 років), чоловіки дуже рідко, бо для них це соромно та не бачать в цьому сенсу. Жінки найбільше звертаються за допомогою через фізичне насильство, інколи психологічне. У воєнний стан ще звісно сексуальне насильство.

Тепер перейдемо саме до особливостей надання соціальних послуг Дружківського центру соціальних служб.

Під час воєнного стану соціальні послуги надаються екстрено кризово (тобто як тільки надійшла скарга від жінки потрібно негайно на неї реагувати). Серед послуг центр надає:

1. **Соціальний супровід** – це означає, що як тільки жінка звертається по допомогу, фахівці центру починають її навчати всьому необхідному (наприклад, як знайти роботу, куди звернутися за додатковою допомогою тощо) вже з самої початкової зустрічі.
2. **Консультування** – жінок консультують з усіх питань, які в них виникають (під час воєнного стану це індивідуальні зустрічі в онлайн режимі).
3. **Інформування** – жінок інформують про можливості отримання допомоги в складних життєвих ситуаціях та про місця, куди можна звернутися для отримання необхідної допомоги.
4. **Послуга екстрено кризового втручання** – це є одним із головних послуг центру.
5. **Соціальна адаптація.**
6. **Соціальна профілактика.**
7. **Інші соціальні послуги відповідно до визначених потреб.**

Фахівці часто стикаються з труднощами під час надання послуг, тому під час інтерв'ю було поставлене таке питання *«Чи стикалися Ви з труднощами під час надання послуг? (якщо так, то з якими, можете перелічити)»*. Ось таку відповідь на це питання надала психолог центру: *«Усі послуги насправді надаються лише через труднощі, ми з ними стикаємося кожний раз. Найбільше*

труднощі виникають саме з неблагополучними сім'ями, це відбувається через те, що:

1. *Відрізу тяжко знайти з ними спільну мову, через її кривдника (співмешканця) вони завжди лізуть у розмову не даючи поспілкуватися особисто.*

2. *Опір, жертва не хоче розповідати, що саме з нею сталося.*

Це такі більш розповсюдженні фактори, одні з основних труднощів».

Жінки дуже часто знову звертаються за допомогою до центру, це відбувається через те, що вони не змінюють своє внутрішнє положення (я жертва та буду нею). Жінка застряє в ролі жертви та вже не може з цієї ролі ніяк вибратися.

Було цікаво дізнатися **чому постраждалі звинувачують самі себе у скоєному над ними насильстві**. На це питання я почула таку відповідь: *«тому, що жінка знаходиться в тій самій ролі жертви (я нічого сама не зможу, куди мені піти від нього тощо), у цих жінок занижена самооцінка та вона чекає, що чоловік зміниться та пробачає йому усе. Це таке замкнуте коło насправді, жінка вірить, пробачає – потім знуцання над нею – починає щось робити й знову повертається у стан пробачення».*

У центрі були випадки, що жінці не могли допомогти. На це впливало:

1. Роль жертви (сподівалась що він зміниться).
2. Жінка сама не хоче змінюватися.
3. Під час воєнного стану евакуювалась.

Жінки, які зазнали насильства часто замикаються у собі та тримають те, що пережили у собі. Як в цьому випадку їм впоратися з біллю? *«1.Змінити свою поведінку з кривдником.*

2.Залучити когось на свій бік (поліція, лікарі психологи тощо).

3. Планувати своє майбутнє окремо від кривдника».

Центр співпрацював з шелстером, у якому надав жінкам, тимчасове проживання (під час воєнного стану він не працює, усі працівника евакуювалися). Також центр співпрацює з Save the Children та UNICEF

(допомагає зареєструватися та отримати грошову/гуманітарну допомогу), а також багато релігійних організацій.

3.3 Профілактика домашнього насильства щодо жінок

Домашнє насильство є серйозною проблемою, яка стосується не тільки жінок, а й дітей та чоловіків. Профілактика домашнього насильства над жінкою потребує комплексного підходу та дій на різних рівнях: індивідуальному, громадському та державному.

Ось, наприклад, центр соціальних служб у м. Дружківки надає такі види профілактики як групові зустрічі – це тренінги, семінари, лекції, вебінари (все онлайн).

Також під час інтерв'ю було поставлено таке питання: **«Чи відбулися зміни щодо кількості, змісту заходів щодо профілактики домашнього насильства до початку воєнного стану та під час?»**. Відповідь була такою: *«Звісно відбулися зміни під час воєнного стану, головними змінами є те, що реагувати потрібно відразу (вище вже зазначалось про це) та ще те, що зараз в телефонному/онлайн режимі (це не зовсім зручно, бо є таке, що немає світла або мобільного зв'язку). А ось щодо кількості звернень трішки зменшилось, бо жінки бояться, чекають, що все зміниться, евакуювалися тощо»*.

Нижче наведено кілька рекомендацій щодо профілактики домашнього насильства над жінкою:

- 1. Зберігайте здорові стосунки:** дотримуйтеся здорового способу життя, займайтеся спортом, зберігайте баланс між роботою та особистим життям. Це допоможе зменшити ризик конфліктів в сім'ї та покращити загальний рівень здоров'я.

2. ***Розвивайте емоційну грамотність:*** навчіться розрізняти та виражати свої почуття, діліться ними зі своїми близькими. Це може допомогти уникнути конфліктів та підтримувати здорові стосунки.

3. ***Ведіть активний спосіб життя:*** беріть участь у соціальних та громадських заходах, долучайтесь до волонтерських проєктів. Це допоможе вам побачити, що у світі є багато позитивних речей та покращить ваше самопочуття.

4. ***Сприяйте освіті:*** навчайте своїх дітей, родичів та друзів про те, що домашнє насильство є неприпустимим та про те, як поводитися у конфліктних ситуаціях.

5. ***Шукайте допомогу:*** якщо ви стали свідком або жертвою домашнього насильства, не соромтеся шукати допомогу. Зверніться до служб соціальної підтримки, поліції, медичних установ чи надішліть повідомлення на лінію довіри. Необхідно зрозуміти, що домашнє насильство є злочином, і його необхідно повідомляти.

6. ***Підтримуйте своїх друзів та знайомих:*** якщо ви стали свідком насильства над жінкою, не проходите повз і не мовчіть. Надайте підтримку та допомогу, надішліть на лінію довіри або допоможіть у вирішенні проблеми.

7. ***Створюйте безпечне середовище:*** якщо ви маєте можливість впливати на своє оточення, створіть безпечне та рівноправне середовище. Підтримуйте ініціативи, спрямовані на боротьбу з насильством та за права жінок.

8. ***Підтримуйте законодавчі зміни:*** підтримуйте законодавчі зміни, які спрямовані на запобігання та протидію домашньому насильству. Активно долучайтесь до громадських ініціатив та петицій.

Важливо розуміти, що профілактика домашнього насильства над жінкою є надзвичайно важливою та потребує уваги кожного з нас. Кожен може допомогти у запобіганні насильства та створенні безпечного та рівноправного середовища для всіх.

9. ***Розвивайте свої навички емоційного інтелекту:*** домашнє насильство над жінкою часто починається з емоційного насильства. Розвивайте свої навички емоційного інтелекту, щоб бути здатними розпізнавати та

відрізняти різні емоції, управляти своїми емоціями та ефективно спілкуватися з іншими людьми.

10. Поширюйте інформацію: надайте інформацію та роз'яснення про проблему домашнього насильства над жінкою своїм друзям, родичам та колегам. Поширюйте інформацію через соціальні мережі, засоби масової інформації та інші канали, щоб залучити якомога більше людей до цієї проблеми та підвищити обізнаність про неї [25, с.30].

Загальна мета профілактики домашнього насильства над жінкою полягає в тому, щоб створити безпечне та рівноправне середовище для жінок. Необхідно брати активну участь у цьому процесі й допомагати жінкам, які переживають насильство, знайти допомогу та захист.

Розробка плану протидії домашньому насильству є складним завданням, яке потребує уважного розгляду різних аспектів проблеми. Основними етапами такого плану можуть бути наступні:

1. Аналіз проблеми: оцінка масштабів проблеми домашнього насильства в конкретному регіоні, вивчення причин та наслідків насильства, визначення основних груп жінок, які підлягають ризику.

2. Розробка стратегії: визначення основних напрямків протидії домашньому насильству, враховуючи специфіку місцевих умов та потреб жінок. Наприклад, це може бути робота з жертвами насильства та їх сім'ями, попередження насильства через підвищення свідомості та освіти, забезпечення належної роботи правоохоронних органів, розвиток програм соціальної підтримки та інше.

3. Визначення механізмів реалізації: розроблення програм та проєктів з практичної реалізації стратегії, визначення механізмів фінансування та координації цих заходів.

4. Оцінка результатів: проведення моніторингу та оцінка результатів реалізації плану з метою корекції та покращення ефективності.

5. Співпраця та партнерство: залучення різних груп та стейкхолдерів до співпраці, зокрема, правоохоронних органів, громадських організацій тощо, з метою підвищення ефективності заходів [19, с. 135-140].

Це лише загальні напрямки плану протидії домашньому насильству, які можуть бути доповнені або змінені в залежності від конкретних умов та потреб. Для кожного регіону можуть бути свої особливості та вимоги щодо протидії домашньому насильству, тому важливо провести аналіз та вивчити місцеві потреби та можливості.

Одним з прикладів плану протидії домашньому насильству є наступне:

1. Популяризація та підвищення свідомості населення щодо проблеми домашнього насильства та його наслідків. Для цього можуть бути проведені різноманітні заходи, такі як просвітницькі кампанії, тренінги та семінари, друковані матеріали тощо.

2. Підтримка та захист жертв домашнього насильства. Для цього можуть бути створені служби допомоги жертвам насильства, які забезпечуватимуть їм консультування, підтримку та захист. Також можуть бути створені гарячі лінії допомоги та спеціальні центри для надання допомоги жертвам насильства.

3. Робота з агресорами. Для запобігання домашнього насильства важливо займатися роботою з агресорами, зокрема, проводити тренінги та консультації з питань контролю своїх емоцій та поведінки.

4. Підвищення ефективності правоохоронних органів. Важливо забезпечити належний рівень роботи правоохоронних органів в розслідуванні та покаранні винних у домашньому насильстві.

5. Розвиток соціальних програм та підтримки жінок, які опинилися в складних життєвих обставинах. Такі програми можуть передбачати підтримку у здобутті освіти, працевлаштуванні та інші форми підтримки, що допоможуть жінкам відновити своє життя та знайти стабільність.

6. Розробка та впровадження національних та місцевих програм протидії домашньому насильству. Такі програми мають передбачати не тільки

превентивні заходи, але й вироблення конкретних механізмів протидії домашньому насильству, зокрема, у сфері правосуддя та медицини.

7. *Забезпечення доступності та ефективності механізмів контролю за випадками домашнього насильства.* Для цього необхідно створити ефективні механізми збору та аналізу інформації про випадки домашнього насильства, а також забезпечити відповідальність за такі випадки.

8. *Співпраця з міжнародними та національними організаціями, які займаються протидією домашньому насильству.* Така співпраця допоможе залучити додаткові ресурси та експертизу для ефективної роботи з проблемою домашнього насильства [46].

Важливо зазначити, що план протидії домашньому насильству має бути комплексним та враховувати всі аспекти проблеми. Крім того, він має бути постійно оновлюваним та адаптованим до нових викликів та потреб. Втілення плану в життя вимагає спільних зусиль держави, громадськості та міжнародних організацій.

Висновки до розділу 3

Для написання третього розділу було проведене інтерв'ю із психологом центру соціальних служб м. Дружківки, були розглянуті особливості надання соціальних послуг жінкам, які постраждали від домашнього насильства, а також чинники прояву домашнього насильства. Серед особливостей надання послуг є послуга екстрено кризового втручання. Головною проблемою жінок, які зазнають повторного насильства є те, що вона залишається у стані жертви та сама не хоче змінюватися.

У зв'язку зі значним поширенням домашнього насильства в Україні, запобігання його проявам є надзвичайно важливим завданням. Профілактичні заходи повинні бути спрямовані на збільшення свідомості громадськості щодо

негативних наслідків насильства в родині, на підвищення рівня освіти та інформаційної культури серед жінок, а також на зміцнення правового захисту жертв домашнього насильства. Потрібно розвивати спеціалізовані програми, які максимально можуть допомогти жінкам у зміцненні їх самостійності та забезпеченні безпеки від насильства.

ВИСНОВКИ

На основі аналізу наукової літератури, поняття «домашнє насильство» розуміється як будь-яке умисне діяння (дія чи бездіяльність) із застосуванням насильства певного виду (видів) щодо членів сім'ї, родичів, колишнього чи теперішнього подружжя незалежно від факту спільного проживання, до осіб, що спільно проживають (проживали) та є (були) пов'язані спільним побутом з кривдником.

На основі аналізу наукових публікацій, чинного законодавства України в роботі проаналізовано чотири види домашнього насильства (фізичне, психологічне, сексуальне та економічне) та визначені їх специфічні ознаки. Дослідження видів та форм домашнього насильства показало, що вони досить різноманітні та можуть мати різний ступінь тяжкості. Наприклад, фізичне насильство може призводити до серйозних травм та навіть смерті, а психологічне насильство може спричиняти довготривалі наслідки для жертви.

Чинники, які сприяють виникненню домашнього насильства, можуть бути різними, такими як соціальні, економічні, психологічні, педагогічні, соціально-педагогічні, правові, політичні, соціально-медичні, фізіологічні, медичні та інші. Вагомими причинами вчинення домашнього насильства є бідність, безробіття, алкоголізм, соціальна нерівність, пропаганда в ЗМІ антисоціальної поведінки, в тому числі насильства в сім'ї, ігromанія та паразитичний спосіб життя на шкоду близьким. При цьому варто відзначити, що кожен випадок домашнього насильства є унікальним і має свої особливості. Визначення чинників домашнього насильства може допомогти розумінню проблеми та створенню ефективних стратегій боротьби з цим негативним явищем. Для подальшої роботи важливо вивчити й дослідити більше чинників, які можуть впливати на появу домашнього насильства, щоб бути більш обізнаним та ефективним в протидії цій проблемі.

Згідно із статистикою домашнього насильства стало зрозуміло, що не всі жінки звертаються по допомогу. Статистика показує, що найбільше жінок звертаються через психологічне та фізичне насильство, трішки менше економічне, через сексуальне дуже мало – це напевно через те, що не усі хочуть знати, що з кимось це відбулося, соромляться про це розповідати, а також на це впливає воєнний стан, жінки думають, що зараз це нікому не потрібно і ніхто не допоможе. Також, якщо казати про сексуальне насильство його у воєнний стан дуже багато зі сторони окупантів. Аналіз кількості звернень через домашнє насильство у 2019 – 2022 рр. показав, що у 2022 році надійшло 244 381 звернення з приводу фактів домашнього насильства, що є на 40% більше, ніж у попередньому 2021 році (144 394) та на 15% більше, ніж у 2020 році (208 748) і на 41% більше, ніж у 2019 році (141 814). Загалом, можна сказати, що стан домашнього насильства в Україні є серйозною проблемою, яка потребує подальшої уваги та дій з боку держави та громадськості.

Алгоритм соціальної роботи з жінками, які постраждали від домашнього насильства, є важливим інструментом для захисту прав та безпеки жінок. Цей алгоритм містить кроки збору інформації про ситуацію, оцінки ризиків, розробки та реалізації плану заходів, включаючи психологічну та юридичну підтримку, а також пошук житла та інших ресурсів. Важливо, щоб цей алгоритм був реалізований з урахуванням потреб та особливостей кожної жінки, а також з дотриманням принципів конфіденційності, безпеки та добровільності участі. Виконання цього алгоритму може допомогти жінкам, які постраждали від домашнього насильства, відновити своє життя та забезпечити безпеку для себе та своїх дітей. Для ефективного виконання алгоритму соціальної роботи з жінками, які постраждали від домашнього насильства, потрібна співпраця між різними професійними групами, такими як соціальні працівники, психологи, юристи, медичні працівники та правоохоронні органи. Кожен з цих фахівців може внести свій внесок у розв'язання проблеми домашнього насильства та забезпечити повне покриття потреб жінок, які потребують допомоги.

В Україні функціонують державні, громадські та благодійні організації, які надають соціально-психологічну допомогу жінкам, які стали жертвами домашнього насильства. У роботі наведені такі: місцеві центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги, які на сьогоднішній день діють не у всіх областях України, денні центри соціально-психологічної допомоги, центри соціальних служб, мобільні бригади соціально-психологічної допомоги, ГО «Ла – Страда Україна», неурядові організації, які працюють у галузі запобігання та протидії домашнього насильства, ГО «Жіноча правозахисна група», ГО «Центр Жіночі Перспективи» тощо. Ще існує гарача лінія 1545, а також мобільний додаток для захисту жінок та дітей від домашнього насильства – WhiteRibbonUA. Люди, які зазнають насильства, можуть отримати інформацію та завантажити додаток, зателефонувавши за номером 116 123 або надіславши приватне повідомлення на «Розірви коло» у Facebook. Організації, які надають соціально-психологічну допомогу жінкам, які постраждали від домашнього насильства, є дуже важливими установами, які забезпечують безпеку та підтримку для жінок у складних ситуаціях. Ці організації можуть надавати психологічну та юридичну допомогу, консультувати з питань безпеки, допомагати у пошуку житла та інших ресурсів, а також проводити роботу з профілактики насильства та навчання громадськості про те, як допомогти жінкам, які постраждали від домашнього насильства. Організації мають великий досвід роботи з жінками, які постраждали від домашнього насильства, та використовують професійні підходи та методики для підтримки жінок у складних ситуаціях. Вони прагнуть до того, щоб допомогти жінкам змінити свою життєву ситуацію, забезпечити їхню безпеку та допомогти їм повернутися до нормального життя. У цілому, організації, які надають соціально-психологічну допомогу жінкам, які постраждали від домашнього насильства, є надійними партнерами для жінок у цій складній ситуації. Вони забезпечують потрібну підтримку та допомогу, що дозволяє жінкам пережити цей досвід та повернутися до повноцінного життя.

Для написання 3-го розділу було проведене інтерв'ю. Цей метод я обрала, бо він є ефективним та корисним для мого дослідження. Інтерв'ю проводилося

для того, щоб дізнатися як центр соціальних служб м. Дружківки допомагає жінкам, які пережили/переживають домашнє насильство, які послуги надають (під час та до воєнного стану, чи щось змінилося/додалося), з якими труднощами стикаються під час надання соціальних послуг, а також що саме призводить до домашнього насилля, що на це може впливати. Після завершення нашої бесіди, стало зрозуміло чому жінки звертаються за повторною допомогою до центрів, проблема багатьох жінок є в тому, що вони застрягають у ролі «жертви» та самі не хочуть змінюватися (деяким жінкам це подобається, саме ця роль). Жінці ніхто не в змозі допомогти допоки вона у цій ролі та не захоче змінюватися сама.

Профілактика домашнього насильства щодо жінок повинна базуватися на трьох основних підходах: попередженні, реагуванні та захисті. Перший підхід включає у себе роботу з громадськістю та проведення профілактичних кампаній з метою попередження домашнього насильства та підвищення свідомості про цю проблему. Другий підхід передбачає швидке та ефективне реагування на випадки насильства, включаючи надання допомоги жертвам та кримінальне переслідування насильників. Третій підхід полягає в забезпеченні захисту жінок від насильства та підтримці їхньої безпеки. Проведення ефективної профілактики домашнього насильства щодо жінок може зменшити кількість випадків насильства та поліпшити життя мільйонів жінок. Тому необхідно продовжувати розвивати та вдосконалювати механізми профілактики домашнього насильства та надання допомоги жертвам, щоб забезпечити безпеку та захист прав жінок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. В Україні досі не криміналізовані сексуальні домагання. URL: <http://www.nrcu.gov.ua/news.html?newsID=100627> (дата звернення: 10.03.2023).
2. В Україні триває кампанія «16 днів проти насильства». URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/moz-v-ukrayini-trivaye-kampaniya-16-dniv-proti-nasilstva> (дата звернення: 20.04.2023).
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ, 2005. 1728 с.
4. Війна по обидві сторони фронту: чому бойові дії в країні посилюють агресію сімейних насильників. URL: <https://nsirogozy.city/articles/248589/vijna-po-obidvi-storoni-frontu-chomu-bojovi-dii-v-kraini-posilyuyut-agresiyu-simejnih-nasilnikov> (дата звернення: 01.05.2023).
5. Вітковська І. М., Потапенко М. В. Домашнє насильство як соціальна проблема в сучасній Україні // «SOCIOПРОСТІР: міждисциплінарний збірник наукових праць з соціології та соціальної роботи». 2021. № 11. С. 23–29. DOI: <https://doi.org/10.26565/2218-2470-2021-11-03>.
6. Волощук А. М., Ярмакі Х. П., Ковальова О. В. Діяльність служби дільничних інспекторів міліції щодо попередження насильства в сім'ї : монографія. Одеса : ОДУВС, 2013. 218 с.
7. Герасименко Г. В. Проблеми реагування правоохоронних органів на домашнє насильство крізь призму громадської думки // Демографія та соціальна економіка. 2018. № 1 (32). С. 43–57.
8. Громадська програма співробітництва по запобіганню насильства в сім'ї / за ред. Ф. К. Думка. Одеса : ОІВС, 1999. С. 36–41.
9. Джиліген Джеймс. Запобігання насильству. Київ : Сфера, 2004. 271 с.
10. ДІМ (НЕ)БЕЗПЕКИ: освітній проект з протидії домашньому насильству. URL: <https://nonviolence.ed-era.com/> (дата звернення: 12.02.2023).

11. Добробут і безпека жінок : Україна. Доповідь про результати дослідження. ОБСЕ, 2019. 120 с. URL: https://www.osce.org/files/f/documents/0/8/440318_0.pdf (дата звернення: 13.03.2023).
12. Домашнє насилля не скінчилося, про нього просто менше говорять. Як працює гаряча лінія під час війни. URL: <https://vikna.tv/dlia-tebe/bezpeka/domashnye-nasyllya-kudy-zvertatysya-za-dopomogoyu-v-ukrayini/> (дата звернення: 17.03.2023).
13. Домашнє насильство в Україні: реагування в умовах війни (І півріччя 2022 року) : звіт аналітичного центру ЮрФем. 2022. 35 с. URL: <https://jurfem.com.ua/domashne-nasylstvo-reahuvannya-v-umovakh-viyny/> (дата звернення: 15.03.2023).
14. Домашнє насильство під час війни : як постраждалим отримати допомогу? URL: <https://la-strada.org.ua/novyny/domashnye-nasylstvo-pid-chas-vijny-yak-postrazhdalym-otrymaty-dopomogu.html> (дата звернення: 14.04.2023).
15. Домашнє насильство щодо жінок : масштаб, характер, уявлення суспільства / за ред. І. Д. Горшкова, О. М. Здравоміслова. Київ, 2011. 369 с.
16. Жіноча правозахисна група : офіційний веб-сайт громадської організації. URL: <https://www.facebook.com/groups/580303592518733/> (дата звернення: 06.04.2023).
17. За домашнє насильство – за грати : як в Україні та світі борються зі знущенням у родині. URL: https://zik.ua/news/2019/11/22/za_domashnie_nasylstvo_za_hraty_yak_v_ukraini_ta_sviti_boriatsia_zi_znushchanniam_u_rodyni_946146 (дата звернення: 27.04.2023)
18. Загальна декларація прав людини. Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10.12.1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 12.03.2023).
19. Запобігання і протидія насильству в сім'ї : методичні рекомендації для соціальних працівників. Київ : ДЦССМ, 2004. 192 с.

20. Злобіна О. Ю. Шевцова О. Ю., Організація допомоги сім'ї в ситуації домашнього насильства. Київ, 2005. 72 с.
21. Келлі Ліз. Насильство щодо жінок і дітей. Новий погляд на поліцейську діяльність, її інноваційність та професіоналізм : посіб. Львів : Астролябія, 2011. 176 с.
22. Кінаш Я. Макогонюк А. Насильство в сім'ї: реалії сьогодення // Право України. 2011. № 11-12. С. 170–175.
23. Кравченко О., Заболотна О., Скочко М. Аспекти соціальної роботи з жінками, які зазнали насилля // Соціальна робота та соціальна освіта. 2019. Вип. 3. С. 26–34.
24. Ла Страда-Україна : офіційний веб-сайт громадської організації. URL: <https://la-strada.org.ua/> (дата звернення: 06.04.2023).
25. Луценко О. А. Технології профілактики домашнього насилля. Організація роботи з суб'єктом насильницьких дій : навч.-метод. посіб. Суми : Сум ДПУ імені А. С. Макаренка, 2011. 92 с.
26. Методичний посібник для фахівців, які впроваджують корекційні програми для осіб, які вчинили насильство в сім'ї / уклад. : Г. Ю. Мустафаєв, І. І. Довгаль. Київ, 2011. 194 с.
27. Методичні рекомендації щодо запобігання та протидії насильству : Лист Міністерства освіти і науки України від 18.05.2018 р. № 1/11-5480. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v5480729-18#> (дата звернення: 04.03.2023).
28. Мінакова К. Основні соціально-педагогічні та психологічні характеристики жінки – жертви сімейного насилля // Соціальна педагогіка. 2005. № 2. С. 43–47.
29. Насильство в сім'ї та діяльність органів внутрішніх справ щодо його подолання : навчально-методичний посібник для курсантів вищих навчальних закладів МВС України / укладачі: А. В. Запорожцев, А. В. Лабунь, Д. Г. Заброра, І. В. Басиста, І. В. Дроздова, В. О. Брижик, О. М. Мусієнко. Київ, 2012. 246 с.

30. Оцінка імплементації Національної стратегії у сфері прав людини (2016–2019) / за ред. С. Колишко, О. Кривко, К. Семьоркіної, О. Павліченка. Київ, 2020. С. 40.
31. Павленко Ю. О. Завдання у сфері попередження гендерного насильства // Кримінальне право України. 2006. №11. С. 47–55.
32. Пивоваров В. В., Ілліна А. В. Кримінологічний аналіз законодавства про запобігання та протидію домашньому насильству // Порівняльно-аналітичне право. 2018. № 1. С. 280–284.
33. Полковенко О. В., Кобеньок Г. В., Полковенко Т. В. Домашнє насильство : причини, ознаки, методи попередження // Scientific Journal «ScienceRise». Психологічні науки. 2015. №5/1 (10). С. 71–74.
34. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 р. № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19> (дата звернення: 03.03.2023).
35. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо надання правової допомоги жінкам із вразливих соціальних груп : Наказ від 20.11.2019 р. № 71. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0071419-19#Text> (дата звернення: 15.04.2023).
36. Про затвердження міської цільової програми «Запобігання та протидія домашньому насильству та/або насильству за ознакою статі на 2022-2024 роки» від 27.05.2021 р. № 1238/1279. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MR210974> (дата звернення: 20.04.2023).
37. Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок: Конвенція ООН від 06.10.1999. Законодавство України: база даних / Верхов. Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207 (дата звернення: 19.04.2022).
38. Рада ухвалила закон проти домашнього насильства. URL: <https://life.pravda.com.ua/health/2017/12/7/227813/> (дата звернення: 19.04.2023).
39. Рівень домашнього насильства в Україні зростає на тлі війни. URL: <https://cripo.com.ua/vojna-s-rf/riven-domashnogo-nasylstva-v-ukrayini-zrostaye-na-tli-vijny/?ysclid=lftw1a54uc619125012> (дата звернення: 18.03.2023).

40. Розірви коло : офіційний веб-сайт інформаційної кампанії проти домашнього насильства. URL: <https://rozirvykolo.org/> (дата звернення: 30.03.2023).
41. Савчук О. М. Стратегії роботи зі спів залежними жінками, які зазнають насильства в сім'ї // Практична психологія та соціальна робота. 2003. № 4. С. 51–60.
42. Слухаєнко Ю. М. Домашнє насильство як об'єкт кримінально-правового дослідження // Правовий часопис Донбасу. 2020. № 4 (73). С. 104–107.
43. Соціальна робота в Україні: навч. посіб. / уклад. С. Я. Марченко, О. В. Безпалько, І. Д. Зверєва та ін. Київ : Наук. світ, 2003. 233 с.
44. Соціальна робота з різними групами клієнтів : навч. посіб. / уклад. : Т. Д. Кочубей, О. М. Бойко. Умань : ФОП Жовтий О. В., 2016. 278 с.
45. Статистика зашкалює – експертка про стрімке зростання випадків домашнього насильства в Україні. URL: <http://www.nrcu.gov.ua/news.html?newsID=97692> (дата звернення: 15.03.2023).
46. Трубавіна, І. М. Запобігання і протидія насильству в сім'ї : метод. матеріали. Київ : ДЦССМ, 2004. 107 с.
47. Центр Жіночі Перспективи : офіційний веб-сайт громадської організації. URL: <http://www.women.lviv.ua/about-us/> (дата звернення: 16.03.2023).
48. Чи втратило домашнє насильство свою актуальність в умовах воєнного стану? URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/chi-vtratilo-domashne-nasilstvo-svoyu-aktualnist-v-umovah-voennogo-stanu-.html> (дата звернення: 01.04.2023).